

تحلیلی بر
سریال‌های
رمضان ۲۰۲۶
جهان عرب؛

تلویزیون عربی در میانه جدال دین، قدرت و جامعه

(سعادت دیوانه)، «قیصر - لامکان، لا زمان» (قیصر - نه مکان، نه زمان)، «مولانا»، با سقوط رژیم اسد، برای اولین بار سریال‌های سوریه به صراحت به جنایت‌های حکومت پیشین می‌پردازند و گذار از «سیاست فراموشی» به «سیاست حافظه» را رقم می‌زنند. آثاری مانند «خروج به چاه» و «قیصر» به بازخوانی دردناک زندان صیدنا، شکنجه‌های دوران اسد و فساد شبکه‌ای قدرت می‌پردازند. سریال «مولانا» با بازی تیم حسن، به بررسی رابطه پیچیده میان ایمان، قدرت و هویت می‌پردازد و مفهوم تقدس را به چالش می‌کشد. عنوان «مولانا» در این سریال به نمادی از تضاد میان تصویر ساخته‌شده توسط جامعه از یک شخصیت معنوی و واقعیت پیچیده‌تر انسانی او تبدیل می‌شود.

روزمرگی سکولاریسم با سریال‌های «فخر الدلتا» (غرور دلتا)، «بیو»، «انتین غیزنا» (دو نفر دیگر ترویج می‌شود. این جریان نه در قالب شعرهای سیاسی، که در لایه‌های پنهان زندگی روزمره و بازنمایی هویت‌های پیش‌تر طردشده خود را نشان می‌دهد. سریال «غرور دلتا» با بازی احمد رمزی (اینگلوئوسر مشهور)، چالش میان سنت روستایی و مدرنیته شهری را به تصویر می‌کشد. سریال «بیو» با بازی کوزار، با تلفیق کمدی و واقعیت اجتماعی به طبقات فرودست می‌پردازد و «دو نفر دیگر» روابط عاطفی غیرمتعارف را در تقابل با هنجارهای سنتی به تصویر می‌کشد. این توجه به فرهنگ عامه و بدنه جامعه، حرکتی سکولار برای خارج کردن امر قدسی از مرکزیت زندگی روزمره است.

رمضان امسال دو سریال تاریخی شاخص جهان عرب توجه علاقه‌مندان را به خود جلب کرده است: نخست، سریال حماسی «حاتم الطائی» که به عنوان بزرگترین سریال تاریخی امسال شناخته می‌شود و با مشارکت بازیگرانی از کشورهای سوریه، کویت و عربستان سعودی، داستان زندگی حاتم طائی، شاعر و نمادی بی‌بدیل سخاوت در تاریخ عرب را روایت می‌کند و از شبکه‌های MBC و پلتفرم شاهد پخش آن هستیم.

دوم، سریال انیمیشنی «السیره النبویه»، یک پروژه کاملاً تونسی که با تلفیق هوش مصنوعی و تکنیک‌های مدرن تصویری در کنار روایت سنتی توسط یک پیرمرد برای نوه‌هایش، زندگی پیامبر اسلام را از تلویزیون ملی تونس به تصویر می‌کشد. نکته قابل توجه اینکه استفاده از تکنیک‌های مدرن مانند هوش مصنوعی در کنار روایت سنتی توسط یک پیرمرد برای نوه‌هایش، از ویژگی‌های منحصر به فرد سریال «السیره النبویه» است که آن را به اثری جذاب برای تمامی گروه‌های سنی تبدیل کرده است، در حالی که عظمت تولید و مشارکت گسترده کشورهای عربی در سریال «حاتم الطائی» آن را به یک غول تاریخی در سریال‌های رمضان امسال تبدیل کرده است.

بررسی سریال‌های رمضان ۲۰۲۶ نشان می‌دهد که جهان عرب وارد مرحله‌ای جدید از «تقاطع رقابت‌ها» در جریان‌های فکری» شده است. چهار جریان اصلی در این دوره از سریال‌ها به وضوح قابل تشخیص هستند. دولت‌های ملی (مصر) با واقعیت‌گرایی خود علیه اسلام سیاسی را پیش می‌برند و نهاد ال‌زهر بر مواضع سنتی خود در قبال بازنمایی شخصیت‌های دینی با فشاری می‌کند. فروپاشی رژیم اسد در سوریه، راه را برای بازخوانی انتقادی تاریخ معاصر و ظهور «حافظه‌های رنج» گشوده است. جریان فمینیستی با نقد فقه سنتی، خط‌شکنی‌های تازه‌ای را در حوزه حقوق خانواده تجربه می‌کند و نسل جوان سکولار هویت خود را در حاشیه‌های طنز و درام‌های روزمره جستجو می‌کند.

تقابل این جریان‌ها، رمضان ۲۰۲۶ را به مهم‌ترین فصل دراماتیک دهه اخیر تبدیل کرده است؛ فصلی که در آن، شخصیت‌های سریال‌ها دیگر قهرمانان تک‌بعدی نیستند، بلکه سوژه‌هایی در میانه بحران هویت، قدرت و ایمان به تصویر کشیده می‌شوند. آنچه این دوره را متمایز می‌کند،

چند سال اخیر ماه مبارک رمضان در جهان عرب، فراتر از یک مناسبت دینی، به مهم‌ترین فصل رقابت رسانه‌ای و عرضه‌ای برای بازنمایی گفتمان‌های رقیب تبدیل شده است. سریال‌های رضایانه نه صرفاً ابزار سرگرمی، که به مثابه میدانی برای منازعه بر سر هویت، تاریخ و آینده جوامع عربی عمل می‌کنند. در رمضان ۲۰۲۶، این منازعه به صحنه‌ای برای بازخوانی تاریخ معاصر در سوریه پس از اسد، و سکولاریسم روزمره در قالب درام‌های اجتماعی و تقدس زدایی. به همین مناسبت ضمن معرفی سریال‌های رمضان ۲۰۲۶ به تقاطع جریان‌ها و پیامدهای آن اشاراتی خواهیم داشت.

سیدعلی بطحانی

عضو هیات علمی دانشگاه ادیان و مذاهب

رمضان ۲۰۲۶؛ میدان نبرد روایت‌ها در درام عربی

جریان اسلام سیاسی و تقابل با دولت‌های ملی از مهمترین تقاطع‌ها در رمضان ۲۰۲۶ است. دو سریال (رأس الافعی) (سر مار)، «افراج» (انتشار) با ژانر دهنده رویارویی حکومت‌های عربی به ویژه مصر با گفتمان اخوان المسلمین است. شرکت‌های تولیدی وابسته به نهاد‌های امنیتی مصر با تولید این سریال‌ها، روایت رسمی دولت از «تورویستی» بودن این جریان را بازتولید می‌کنند. سریال «سر مار» با روایت تعقیب دکتر محمود عزت - نهمین مرشد عام اخوان المسلمین و مشهور به امین اموال و رازدار خوانین - توسط سازمان امنیت ملی مصر و چهره نهاد‌های امنیتی دولت سکولار مصر را تظهير کرده است. در مقابل، آثاری مانند «انتشار» با روایت مبارزه فردی در جامعه‌ای بی‌رحم، استعاره‌ای از تلاش سوژه‌های مدرن برای رهایی از قیدوبندهای سنتی و سیاسی ارائه می‌دهند.

تقاطع دوم سریال‌های امسال رویارویی اسلام سنتی (الزهر) در برابر نقدهای نواندیشانه و فمینیستی است. «روح أسود» (رژلب مشکی)، «المونالیزا» (مونالیزا)، «غلات بنات» (دختران گرانها) سریال‌هایی هستند نواندیشان دینی و فعالان فمینیست که به نقد فقه سنتی خانواده و بازنمایی تاریخی شخصیت‌های دینی در ال‌زهر می‌پردازند. سریال «رژ لب مشکی» با اقتباس از پرونده‌های واقعی دادگاه خانواده، مسائل حساسی چون طلاق و حضانت فرزند را به نقد می‌کشد و فقه سنتی خانواده را در پرتو آزمایش قرار می‌دهد. این سریال درباره زنی است که برای شوهرش فداکاری کرده و کلیه‌اش را برای نجات او از مرگ اهدا می‌کند، اما مرد به او خیانت کرده و او را از خانه بیرون می‌اندازد و حقوق و قانون برای مشکلات این زن پاسخی ندارد.

جریان بازخوانی تاریخ معاصر (درام سوریه پس‌اسد) «الخروج إلى البئر» (خروج به چاه)، «سعاده المجنون»

